

CORESPONDENȚĂ CONSTANTIN SILVESTRI – PAUL CORNEA

PETRUȘ COSTEA*

Despre prietenia cu dirijorul Constantin Silvestri, Paul Cornea aproape că nu a scris, astfel că doar apropiații cunoșteau detalii despre această prietenie între cei doi intelectuali. Paul Cornea fusese numit director al Teatrelor și Filarmonicilor în 1953, funcție pe care o va deține până în 1957, și a avut ocazia de a cunoaște cele mai importante nume ale vieții culturale românești. Cu unii dintre acești artiști s-a împrietenit, cum este cazul lui Zeno Vancea sau al lui Constantin Silvestri, cu alții a avut relații amicale în funcție de interesele lor diverse. În volumul de memorii¹, numele lui Silvestri apare doar de trei ori, și o singură dată într-o notație mai consistentă: „pe partea muzicală, [intelectualii din lumea muzicală și teatrală] mi-au facilitat completarea educației mele lacunare; îndeosebi lui Constantin Silvestri, dar și lui Zeno Vancea le datorez inițierea în repertoriul modernității târzii (Mahler, Debussy și Ravel, Béla Bartók etc.), poate și mai mult decât atât, familiarizarea cu «arta de a-i asculta» pe marii maeștri”². La fel, în *Jurnal*³, două însemnări merită o atenție aparte. Prima e din 1984, făcută probabil după o audiție radio: „*Quartetul de coarde nr. 2* de Silvestri : cizelarea extremă a fiecărei mișcări, amestecul de meditativ și ludic, densitatea ritmică, concizia și eleganța, voința de spectacol și conștiința propriei virtuozități. Revăd omul, seara de neuitat din Calea Victoriei cu audiția Bartók (*Concert pentru orchestră de coarde și instrumente de percuție*)”⁴. A doua notație este din 2017 și conține un citat dintr-un volum fascinant – Ioana Raluca Voicu-Arnăuțoiu, *Constantin Silvestri. Biografie necunoscută* – pe care i-l împrumutasem: „Însemnări corecte pentru cine va voi într-o zi

---

* C.S. III, Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”; e-mail: petruscostea@yahoo.com.

¹ *Ce a fost – cum a fost*, Paul Cornea de vorbă cu Daniel Cristea-Enache, Polirom, Iași, 2013.

² *Ibidem*, p. 174.

³ Paul Cornea, *Jurnal (1933-2017)*, ediție îngrijită, note și indice de Petruș Costea, cuvânt-înainte de Mihai Zamfir, Polirom, Iași, 2024.

⁴ *Ibidem*, p. 282. Paul Cornea face probabil o confuzie între două lucrări ale lui Béla Bartók, *Concertul pentru orchestră și Muzică pentru coarde, percuție și celestă*.

să-mi scrie biografia. Ioana Raluca Voicu-Arnăuțoiu, *Constantin Silvestri. Biografie necunoscută*, Ed. Ars Docendi, Universitatea din București, 2013. Într-o convorbire cu un ofițer al Securității (notă redactată de acesta la 11 noiembrie 1957), Silvestri a declarat că i-a scris lui Petru Groza o scrisoare prin care între altele arată că «la Ministerul Culturii singurul om care se pricepe la problemele acestea, tov. Paul Cornea, a fost «pus pe linia doua». El consideră pe Cornea ca un om foarte priceput, «cel mai valoros intelectual comunist» și i-a scris lui tov. Dr. Petru Groza că trebuie readus la funcția pe care a deținut-o înainte în Ministerul Culturii” (p. 193)⁵. Cred că lui Paul Cornea i-a făcut o deosebită plăcere să regăsească, la peste șase decenii de la momentul consemnării lor, aceste aprecieri ale lui Silvestri. Volumul Ioanei Raluca Voicu-Arnăuțoiu reconstituie biografia dirijorului prin confruntarea mărturiilor deja cunoscute din cele două cărți din anii '70⁶ cu documentele din arhiva Securității.

În arhiva profesorului Paul Cornea am descoperit o scrisoare, o fotografie a lui Silvestri, o partitură, o telegramă și nouă cărți poștale.

Pe fotografia cu Constantin Silvestri există două dedicații către Paul Cornea. Prima, pe verso: „Pentru Irina și Paul Cornea, un adevărat prieten, care m-a ajutat să depășesc multe greutăți și m-a cruțat de multe rele. Le doresc să aibă și ei astfel de susținători. Cu prețuire, C. Silvestri, 20.XI. '52”. Cealaltă, pe recto: „Familiei Cornea – toată gratitudinea. C. Silvestri, 20 XI '57”.

În aceeași arhivă există și un fragment (două file, așadar patru pagini, numerotate 9-12) dintr-o partitură a lui Constantin Silvestri cu dedicația compozitorului, făcută cu creion verde: „Lui Paul Cornea și Irinei, un discutabil omagiu, dar un semn de prietenie, C. Silvestri, 13.X.1958”. Titlul este *III*, iar pe prima filă, în stânga jos, este scris cu cerneală neagră „C. Silvestri, op. 25 [26 transformat în 25 sau invers]”; pe ultima filă, la finalul partiturii, în dreapta jos, este trecută data „București, 27.IV.'44”. Compoziția este prima piesă, I, *Veloce e leggiero*, nu a treia, din *Trei piese de concert*

⁵ *Ibidem*, p. 639.

⁶ Eugen Pricope, *Constantin Silvestri. Între străluciri și... cântece de pustiu*, Editura Muzicală, București, 1975 și Theodor Bălan, *Prietenii mei muzicienii*, Editura Muzicală, București, 1976. Alte două volume extrem de utile sunt John Gritten, *A Musician Before His Time. Constantin Silvestri, conductor, composer, pianist*, Kitzinger, 1998 și *Constantin Silvestri în cronici și interviuri (1930-1959)*. Cronici și interviuri adunate, îngrijite și adnotate de Cristina Ligia Enășescu, Institutul Cultural Român, București, 2021.

pentru pian, op. 25, compuse în 1944 și dedicate unor studenți din clasa „d-rei prof. Constanța Erbiceanu” – Magda, Lydia și Irina. Eugen Pricope⁷ precizează că prima piesă a fost terminată la Periș în 27 aprilie 1944 – așadar aceeași dată ca și în partitura noastră – și a fost dedicată Magdei (Nicolau). În ce privește muzica acestei primei piese din ciclul op. 25, există câteva mici modificări față de versiunea finală a lucrării: o primă măsură a fost adăugată chiar la începutul lucrării, iar măsura finală a fost modificată.

Scrisoarea este, fără îndoială, documentul cel mai important și trebuie citită ca un autoportret la cald al dirijorului care se afla într-un moment incredibil al vieții sale. Conștient de conținutul sensibil al acesteia, profesorul a predat scrisoarea la minister, conform procedurii din epocă, și i-a fost returnată după puțină vreme.

Cele șase file ale scrisorii (coli cu antetul roșu Parkhotel din Amsterdam, 28 x 22 cm), numerotate în colțul din stânga sus de la 1 la 12, sunt scrise față-verso cu pix albastru, iar post-scriptumul, din motive de spațiu, este trecut în antetul primei file.

Încă de la începutul anilor '50, Constantin Silvestri începuse să dirijeze și în țări din estul Europei, în 1954 face chiar un turneu important în URSS, iar în anul următor dirijează *Simfonia nr. 9* de Beethoven la Dresda. Dar momentul cu adevărat important în cariera lui ține oarecum de hazard. Malcolm Rayment, un cronicar de mare prestigiu al ziarului *The Herald* din Anglia, l-a remarcat pe Constantin Silvestri după ce asistase la două dintre concertele dirijate de acesta la București. Prima lor întâlnire propriu-zisă a avut loc în decembrie 1955, atunci când Rayment a vizitat sediul Radioului și a participat la o repetiție dirijată de Silvestri⁸. Ulterior, agenția londoneză Iulius Finzi, cu care va colabora până la sfârșitul vieții, l-a invitat pe Silvestri să dirijeze în Anglia, solicitându-i fotografii și materiale publicitare. Pe 31 august 1956, London Philharmonic Orchestra îi propunea să deschidă o întreagă serie de concerte intitulată „Retreat from Wagner”, dedicată unor compozitori post-wagnerieni, programată să înceapă în ianuarie 1957. În decembrie 1956 dirijează din nou în URSS, iar după două zile de la sosirea la București din turneul în URSS, pleacă la Londra, unde sosește la 19 ianuarie 1957⁹. Începe pentru el o perioadă incredibil de solicitantă care i s-ar fi

⁷ *Op. cit.*, p. 280.

⁸ John Gritten, *op. cit.*, p. 115, apud *Constantin Silvestri în cronici și interviuri (1930-1959)*, ed. cit., p. 237.

⁹ Theodor Bălan, ed. cit., p. 160.

părut ireală în urmă cu un an: pe 25 și 28 ianuarie, pe 1 și 2 februarie dirijează la Londra și Brighton, pe 8 februarie dirijează la Bruxelles, între 15 și 22 februarie este din nou la Londra unde înregistrează Simfoniile nr. 4-6 de Ceaikovski împreună cu Orchestra Philharmonia. În martie este la București, apoi revine în Londra și, pe 1 și 5 iunie 1957, dirijează la Albert Hall *Missa Solemnis* de Beethoven. La finalul lui iunie, tot cu Orchestra Philharmonia înregistrează *Preludiile* lui Liszt și, împreună cu Christian Ferras, Concertele pentru vioară de Ceaikovski și Mendelssohn, în plus, face înregistrări pentru mai multe discuri fără să considere necesar să ceară aprobarea autorităților comuniste românești. În acest an va înregistra la Paris *Manfred* de Ceaikovski (noiembrie), *Simfonia nr. 9* de Dvořák (9-11 decembrie). La sfârșitul anului dirijează Orchestra Concertgebouw în Amsterdam, iar în ianuarie 1958 dirijează în Olanda, la începutul lui februarie înregistrează în Anglia (Hindemith, Bartók, Liszt), la finalul lui februarie înregistrează la Paris (*Boleroul* lui Ravel), la fel în martie și aprilie (Debussy). Pe 21 aprilie revine la București după mai bine de un an de turneu, dar pe 22 mai este din nou la Paris, unde înregistrează Saint-Saëns și Dukas, în iunie și iulie la Londra, tot pentru concerte și înregistrări. Pregătește pentru prima ediție a festivalului George Enescu (4-22 septembrie 1958) câteva concerte și mai ales prima audiție românească a operei *Oedipe*¹⁰.

După festival, pleacă într-un turneu de câteva săptămâni în URSS, se întoarce pe 23 noiembrie și pe 1 decembrie e la Viena, apoi la Bruxelles, Londra (pe 8 ianuarie 1959 începe să înregistreze *Simfonia* lui Franck), din nou Viena (la finalul lui ianuarie va înregistra, alături de Orchestra Filarmonicii din Viena, *Rapsodia nr. 1* de Enescu și *Rapsodia spaniolă* de Ravel), revine la Londra unde continuă să înregistreze între februarie și aprilie. Șase dintre cele nouă cărți poștale acoperă lunile aprilie-august ale lui 1959 – în mai se află în turneu în Australia, în iulie și august dirijează în Mexic, apoi la Miami și New York și, la începutul lui septembrie, Parisul. Nu se va reîntoarce în România și conflictul cu autoritățile de la noi va începe în februarie 1960.

Aș dori să adresez mulțumiri celor care m-au ajutat în lămurirea câtorva aspecte din acest material: Anda Anastasescu, Glen Gould, Dan Pârvu și Katjia Vobiller.

¹⁰ Pentru un dosar inedit al Festivalului, mai ales pentru peripețiile premierei operei lui George Enescu, vezi Pavel Țugui, *Despre lumea cultural-artistică din România secolului al XX-lea. Vol. I. Muzică, Literatură*, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Arte, București, 2010, p. 70-108.

Amsterdam, 17 I '958

Dragi prieteni,

Profit de câteva zile de „concediu” între Olanda și Anglia spre a vă așterne câteva rânduri, un „curriculum *viae*” și VITAE.

La Liverpool¹¹, unde au fost 5 concerte cu Filarmonica de acolo (de calitate cu totul apreciabilă), într-o sală de circa 1600 locuri (totdeauna ocupate), cu un succes (mai ales la ultimile) cu urlete și bătăi din picioare – cum e câteodată la Ateneu. Orchestra, deși rezervată à *l'anglaise*, mă lăsa să înțeleg la plecare profunda sa venerație. La despărțire, i-am simțit pe toți pur și simplu emoționați, neștiind cum să-mi strângă mâna și să-mi strecoare o florică sau vreo amintire. Deși am plecat noaptea târziu (și englezii se culcă devreme), fiecare grup de instrumentiști, reprezentat de câte 2-3, m-a condus la gară. Presa, așa *succint* cum a fost reprodusă la București, a considerat (în Anglia) *banala Simfonie* de Franck, *ignobila Simfonie a IV-a*¹² de Dvořák, *trivialele Preludii* de Liszt ca *prime audiții* a unor capodopere descoperite *prin mine* melomanilor, orchestrei și publicului englez...!

Rapsodia II de Enescu, într-adevăr în primă audiție la Liverpool, a trezit deosebit interes, iar 2 ziare au cerut insistent repetarea ei... dar nu s-a putut. Conducerea Filarmoniceii mi-a cerut între timp să-mi planific astfel viitorul turneu¹³ ca să pot rămâne pentru 16 concerte la Liverpool! *En gros!*

A rămas în principiu să discutăm de 2-3 cel mult, pentru 1959.

Întors pentru 3 zile la Londra, am încercat, ca de obicei, enervările vizei franceze (de astă dată) ce nu o aveam, care trebuia luată la București, dar cerându-se prea târziu, trebuia trimisă la Liverpool (unde a ajuns, într-adevăr, după o săptămână după ce am ajuns la Paris!). La Liverpool nu se știa nimic, adică nu i se putea da de urmă, la Londra, de asemeni. Prin intervenții directe la Ministerul [de] Externe francez, am reușit (și pentru Grossu¹⁴) să capăt intrarea în paradisul „parizian”. Dar asta m-a costat serios. Am plătit un tribut (unde nu m-am așteptat!) serios, cu zacere în pat, dureri, febră – urmări ce le simt și azi încă. Trebuie să adaog că, întors la Londra de la Liverpool, în gară s-au pierdut toate bagajele mele (cu partituri, frac

¹¹ În octombrie și noiembrie 1957.

¹² Până la începutul anilor '60 numerotarea simfoniilor lui Antonín Dvořák era făcută luând în considerare doar simfoniile publicate la acea dată. *Simfonia nr. 4* este, după numerotarea actuală, *Simfonia nr. 8 în sol major*, op. 88.

¹³ Anulat: „concert”.

¹⁴ Ion Grosu, corespondentul revistei *Contemporanul*.

etc...), dar le-am regăsit intacte după câteva ore, deși poliția londoneză m-a asigurat... că probabil... au fost furate!

Trecerea cu vaporul peste Canalul Mânecei n-a fost mai puțin amuzantă! Nici n-am putut coborî din pat. Toate discurile mi s-au spart... în sfârșit... Paris!

La Paris, franțujii, parcimonioși, distanți – așa cum îi știm și cum sunt –, au fost mai mult decât afectuoși, generoși, îndatoritori... pe scurt, așa cum măcar o zecime aș dori (poate din orgoliu, de care, ca om ce mă aflu, poate tot am totuși nevoie?!), să o simt la mine acasă. Desigur, nu mă refer la voi, prieteni dragi, voi care mă cunoașteți de atât de puțină vreme și care m-ați ajutat atât de mult. Dacă azi, civilizatul, mult civilizatul Occident mi se prosternează ca în fața unei valori – summum de cultură, civilizație, poezie, progres etc., etc... – o datorez în mare măsură dumatile, Paul Cornea, care prin filiațiune spirituală ai crezut în mine și care, astfel, în cea mai mare măsură m-ai ajutat să pot ajunge aci, unde (aci) puteam fi desconsiderat, negat, ironizat sau apreciat, acceptat, adulat sau, îndrăznesc să spun – așa cum se întâmplă –, idolatrizat. Azi, aci, la Amsterdam (unde trec și au trecut cei mai valoroși exponenți ai culturii, amintiți-vă Rembrandt, Verhaeren, Van Gogh, Mengelberg¹⁵ etc., etc.), se pune în operă problema dacă Silvestri nu e *omul ideal*¹⁶ al culturii... O aberație... dar problema s-a deschis în atâtea ziare! Eu, cel născut pe malul Dâmboviței, cu civilizația, cultura... de *culoarea* Dâmboviței, relev aci – în lumea lui Corbusier, Braque, Dalí... – ce e umanismul...?

Fiți liniștiți, s-au găsit 2-3 cari s-au îndoit de această „revelație”. Probabil totul e un bluff, voi mă cunoașteți, sau mă cunoașteți mai puțin (nici eu nu mă cunosc prea bine, n-am avut timp și obiectivitatea să mă analizez!) – dar problema s-a pus, sute de articole se ocupă de „cazul Silvestri” la Paris, Londra sau Olanda (Haga, Rotterdam, Amsterdam). Ce idioată e toată această problematică al cărei subiect sunt! Presa românească, cu tradiționalistă obișnuință, abia spicuieste câte un citat tern – am ghinionul să nu fiu fotbalist sau ping-pongist...

Vezi – valorile Dâmboviței! Dragii mei prieteni, regret că nu pot adăuga la numele meu pe al vostru și al încă câtorva (Petru Groza, Jora, Enescu, soția mea și încă, *poate* (?), două-trei nume), cari m-ați ajutat – chiar acum pe *dărătmătura* Silvestri –, să relev că și pe malul aceiași

¹⁵ Între 1895 și 1945, Willem Mengelberg fusese dirijorul principal al Orchestrei Concertgebouw.

¹⁶ Subliniere triplă.

Dâmbovițe se pot naște oameni ce fac parte din „partidul elitei sufletești... sau spirituale”.

Acum o oră, marele dirijor Otto Klemperer¹⁷ mi-a spus: „Dumneata ai 45 ani, eu, peste 70, dar dumneata ești chintesența spirituală a civilizației” – și el, săracul, e de mult ramolit!

(Vă rog nu reproduceți!!!!)

Iertați-mi digresiunea – deci, am sosit la Paris.

(Dacă nu puteți descifra cele scrise de mine, apălați la un farmacist... Oh! Nu, s-ar putea să vă dea un purgativ! Soția mea mă poate descifra mai bine!)

Între timp s-au mai petrecut multe chestii amuzante. Cred că le-am scris lui Petru Groza; din nefericire, am credea că nu le-a mai citit și probabil scrisoarea e pe undeva, pierdută. Într-una din ultimile seri la Liverpool, un jurnalist de la „Times” a toastat pentru noul *doctor honoris causa* de la Oxford sau Cambridge... care eram EU!? Susținea că nu băuse nimic înainte, dar nu cred! Susținea că așa cum pentru Toscanini s-a creat o orchestră în USA, tot așa „STATELE EUROPENE” trebuie să creeze o orchestră pentru cetadinul dâmbovițean, care să demonstreze că cultura, civilizația și umanismul sunt de esență pur europeană. Și respectivul susținea că vorbește pe stomacul gol?!... State europene?! (vezi Eisenhower – Hrușciiov...?) Cam ATOMICĂ poliloghie!

Dragii mei, dragii mei, cât mi-e de dor de voi!

Sunt luni de când nu ne-am văzut... și sunt atât de singur aci!

Nici nu mai știu pentru cine lupt! Pentru mine... nu! Acasă – mai mult decât trist! Sunt mereu un oarecare... ceva mai EVIDENȚIAT!

Mi-a dat statul o Pobodă, un salariu de artist „al poporului”, asta e oficial, și restul... ce murdărie, ce trist... ce umilit mă simt când vin în fața oficialităților să cer *dreptate* pentru *alții*, mi se promite... și nu se face. Când vin în fața orchestrelor – ce desconsiderare, ce lipsă de respect...

Dragii mei, vă scriu de departe, de departe, în timp (4 luni) și spațiu... Aproape un an numai în West¹⁸! Înțelegeți, dragilor, toată drama sufletească pe care o încerc. Nu pot uita când acum câteva zile, ultimul concert cu Concertgebouw¹⁹, o sală aclamând în picioare, iar eu trecând mereu prin

¹⁷ Între 11 și 25 ianuarie 1958, Otto Klemperer a susținut la Amsterdam opt concerte cu Orchestra Concertgebouw.

¹⁸ Plecase în turneul european în martie 1957 și va reveni la București pe 21 aprilie 1958.

¹⁹ În decembrie 1957 și ianuarie 1958, Constantin Silvestri va susține cinci concerte alături de Orchestra Concertgebouw, singurele colaborări cu această orchestră. Notăm în continuare programele: 20 decembrie 1957 (Arnhem): Brahms – *Variațiuni pe o temă*

mijlocul orchestrei să mulțumesc uralelor, *fiecare* membru de orchestră pe lângă care treceam șoptea aproape dramatic: „Nu ne lăsați! Întorceți-vă cât mai curând! De ce nu acceptați să fiți șeful nostru? Nu plecați! Nu ne lăsați!”. Această orchestră care e zilnic dirijată numai de cei [mai] mari dirijori, această orchestră, cea mai bună din Europa și, prin spiritualitate, poate cea mai bună din lume, această orchestră (de altfel, ca și National Paris, Conservatoire Paris, Londra, Liverpool), ca o femeie frumoasă și mult dorită, mi s-a oferit din plin, fără a vrea să se mai despartă vreodată. Mă gândesc mereu la o poezie de Heine: *Ich liebe sie, aber sie hat eine geliebt, und der Andere hat eine andere geliebt*²⁰... *und so weiter*... Asta apropo de București... Ce infinită scârbă... sau poate instinctul lor repudiază (fie că se cheamă Operă, Radio sau mai ales Orchestra Filarmonică²¹, pentru care mi-am sacrificat viața mea, și astăzi e mai evident ca oricând acest sacrificiu), repudiază tot ce-i „deranjează” în NEdil[et]antism.

Sunt mereu deranjat de telefoane New York, Paris, Londra, Haga, așa că iertați-mi lipsa de coerență...

Cât aș fi putut să fac în țara în care m-am născut! Timp de 27 ani am încercat tot ce a fost posibil. Tot ce am putut dărui țării a fost poate un

---

de Haydn, op. 56a, Mozart – Concertul pentru vioară nr. 4 în Re major, KV 218 (solist Jean Louis Stuurup), Dvořák – *Simfonia nr. 9 în mi minor, op. 95 „Din lumea nouă”*; 26 decembrie 1957 (Amsterdam): Bach – *Aria din Suita pentru orchestră nr. 3 în Re major, BWV 1068* (în memoria Jan Damen), Corelli – *Concerto grosso în Sol minor, op. 6 nr. 8 „Fatto per la notte di Natale”* (soliști Jan Bresser, Jan Keessen – viori; Tibor de Machula – violoncel), Mozart – *Concertul pentru vioară nr. 4 în Re major, KV 218* (solist Jean Louis Stuurup), Silvestri – *Trei piese, op. 4 nr. 2, pentru orchestră de coarde* [lucrare compusă în 1931 și revizuită în 1950], Dvořák – *Simfonia nr. 9 în mi minor, op. 95 „Din lumea nouă”*; 4 ianuarie 1958 (Amsterdam): Mozart – *Simfonia nr. 25 în sol minor, KV 183*, Beethoven – *Concertul pentru pian nr. 2 în Si bemol major, op. 19* (solist Gerard Hengeveld), Franck – *Simfonia în re minor*; 6 ianuarie 1958 (Nijmegen): Brahms – *Variațiuni pe o temă de Haydn, op. 56a*, Beethoven – *Concertul pentru pian nr. 2 în Si bemol major, op. 19* (solist Gerard Hengeveld); Franck – *Simfonia în re minor*; 7 ianuarie 1958 (Amsterdam): Corelli – *Concerto grosso în Sol minor, op. 6 nr. 8 „Fatto per la notte di Natale”* (soliști Jan Bresser, Jan Keessen – viori; Tibor de Machula – violoncel), Dvořák – *Simfonia nr. 9 în mi minor, op. 95 „Din lumea nouă”*.

²⁰ Parafrază a celebrelor versuri ale lui Heinrich Heine din poezia *Ein Jüngling liebt ein Mädchen*: „Ein Jüngling liebt ein Mädchen,/Die hat einen andern erwählt;/Der andre liebt eine andre,/Und hat sich mit dieser vermählt” („Băiatul iubește o fată,/Ea pe-altul alege din toți./Acela iubește o alta/Și iată-i soție și soț.” – trad. I. Cassian-Mătășaru).

²¹ Constantin Silvestri este numit dirijor permanent al Filarmonicii din București la 20 octombrie 1945. În primăvara lui 1953 este numit director la Opera de Stat, întrucât se pregătea reabilitarea lui George Georgescu care revenea astfel în fruntea Filarmonicii.

nou elan, o nouă concepție a spiritualității contemporane (o legătură foarte aproximativă cu *impotenți* așa-ziși progresiști), o generație de noi dirijori, în majoritate de o cultură tot aproximativă (care se etichetează – de o seamă de imbecili de frunte! – ca „sănătoasă”!!).

Asta am dăruit țarei: un spirit contemporan (pe cât posibil), am încurajat compozițiile contemporane (majoritatea, din nenorocire, plastografii și impotență camuflată sub formulele „folclor”, muzică „accesibilă maselor”). Toți acești trădători ai rațiunii umane (într-adevăr posibil progresiste!), toți acești trădători – în fond, reale nulități – ne-au terorizat (și m-au terorizat), împiedicându-ne spre a aduce la lumină realele valori, valabile atât pentru INIȚIAȚI, cât și pentru mase. Totuși – mă repet –, am reușit să fac cunoscute și puținele nestimate ale creației românești. Azi, nu pot conlucra cu elemente ce nu cred în mine.

Dragii mei, bănuiesc că nu credeți „că mi s-a urcat la cap”, dar trebuie să înțelegeți că nu pot conlucra decât cu ființe cari au afinități cât de cât cu estetica spiritualității pe care o simt și intuiesc. Azi mi-am dovedit, în primul rând mie, că, deși abia o rămășiță din ceea ce am fost (vedeți mulți ani de tribulații, muncă organizatorică inutilă, terorism asasin), totuși *am fost* o valoare, deși dâmbovițean, chiar și pentru Occidentul care se află unde știm.

Nu vreau să fac impresia că-mi fac prin aceste rânduri poate testamentul (în fond, cine știe până mâine...?), dar, repet, telefoane, vizite etc... mă întreprind mereu și vreau cu tot dinadinsul să vă scriu... în continuare. (Probabil de aci vine... „sadismul”!)

Deci... am ajuns la Paris. S-a imprimat *Manfred* (Ceaikovski)²², *Concert pian I* Ceaikovski și *II* Rahmaninov²³ cu Ciccolini (un foarte celebru și ovaționat, în special în America, pianist), *Concertul* de Paul Constantinescu²⁴ (care a plăcut mult) cu Valentin Gheorghiu (care a fost foarte apreciat), *Nocturnele* Debussy (toate 3) și *Bolero* de Ravel, care a fost ramplasat în ultima clipă, în locul *Mărei* de Debussy. Cu această *Mare* am dificultăți grele în clipa de față. Orchestra Conservatorului, celebra orchestră, e foarte ofuscată că am refuzat să imprim cu ei această lucrare, înlocuind-o cu *Bolero* – și „gluma” asta a costat 2 000 000 franci francezi firma Pathé Marconi (His Master’s Voice). Dar Pathé a înțeles și a acceptat „capriciile”

²² Înregistrată cu Orchestra Radiodifuziunii Franceze în 13-16 și 21 noiembrie 1957.

²³ Ambele concerte au fost înregistrate cu aceeași orchestră. *Concertul nr. 2 pentru pian și orchestră* de Rahmaninov pe 25-26 și 28 noiembrie, iar *Concertul nr. 1 pentru pian și orchestră* de Ceaikovski, pe 29 noiembrie și 1 decembrie 1957.

²⁴ Înregistrat în noiembrie 1957, a fost singura colaborare pe disc a celor doi muzicieni.

mele (de altfel judicioase). *Nocturnele* Debussy și *Bolero*²⁵ sper să fie totuși o revelație (în disc) cu aceeași Orchestră a Conservatorului (cu membrii snobi, încrezuți, impertinenți, dar cari totuși au fost extrem de disciplinați, un paradox pentru spiritul francez). Sper că acest disc – dacă galvanoplastia reușește – va fi o senzație. Eu încă n-am auzit pe disc o astfel de realizare: *Nocturne, Bolero. Manfredul*, cu Orchestra National France, va fi de asemeni – în linie mare, ca expresie, construcție – superioară celor 2 discuri²⁶ existente: Kletzki și Toscanini²⁷. N-am realizat virtuozitatea orchestrei NBC a lui Toscanini, nici omogenitatea sonoră a lui Kletzki cu PHILHARMONIA Londra, dar sper că discul va ști să ție discursul meu despre resemnare, bunătate – așa cum le-am simțit –, minus nenumăratele deficiențe de orchestră, ansamblu, acordaj etc. Sper că discul va fi mai bun ca „*Lumea Nouă*” de Dvořák. Cu Ciccolini cred (nu se știe până nu auzi discul respectiv), cred că am realizat MUZICĂ în cele 2 concerte de pian (Ceaikovski, Rahmaninov). Discul Paul Constantinescu-Valentin, deși realizat în condiții deosebit de grele, a răușit și el până la urmă. Valentin, foarte demoralizat, a răușit în materie Paul Constantinescu ceva excepțional. *Aveți grijă cu Valentin*, e foarte dezorientat, de altă parte, poate excesiv egocentric, ajutați-l psihologic, material, pe latura sensibilității și comprehensiunii; dumneata, Paul Cornea, poți face multe. Valentin e cea mai de seamă valoare a noastră, atât pe teren pianistic, cât și, poate, pe teren de creație. Nu-l stăviliți, aveți grijă să nu-i tăiați aripile, așa cum în trecut și în prezentul apropiat mi-au fost mie tăiate.

Mă căznesc să termin cele începute. Probabil că un ROMAN trebuie scris în capitole! De ani de zile nu mai compun, pentru că muzica nu se poate compune în capitole... plus complexe de inferioritate.

A opta oară sunt întrerupt, și e 12 noaptea!

²⁵ Cu Orchestra Conservatorului din Paris va înregistra.

²⁶ În 1957 erau disponibile peste 20 de înregistrări ale acestei simfonii.

²⁷ Încă din tinerețe, Silvestri își nota într-un carnet toate înregistrările pe care le asculta, în același timp un repertor al benzilor de magnetofon din propria colecție. În arhiva Constantin Silvestri se păstrează un astfel de carnet în care sunt consemnate următoarele înregistrări ale *Simfoniei nr. 9* de Dvořák: C. Silvestri [O.]R.T.F., Pathé [Marconi]/C. Silvestri, [O.]R.T.F., H.M.V./Karajan, Philharmonia/Toscanini, N.B.C./Horenstein, Wiener Symphoniker/Paul Paray O.R.T.F./Otto Ackermann, Tonhalle Zürich/Klemperer, Philharmonia/Artur Rodziński, L.P.O./Antal Doráti, Concertgebouw/E. Cosma, B.S.O./Enrique Jorda, New Symphony Orchestra [of London]/Wolfgang Sawallisch, Philharmonia/Heinz Unger, B.B.C./Hugo Rignold, L.P.O./Gerhard Pflüger, [Symphony Orchestra Of Radio Leipzig]/C. Silvestri, Bournemouth S.O. (1963)/C. Silvestri, NHK [Orchestra] (1964).

Totuși vreau să vorbesc cu voi! Vreau să-mi continui conversația. Cred că sunt încă la Paris. Dar nu am parte să vă vorbesc despre Paris. Câte două înregistrări pe zi, iar când prind câte o zi liberă, trebuie să dorm (trăiască ciclobarbitolul!). Noaptea sunt liber, dar nu pot vizita noaptea măcar Luvrul, pe care, de altfel, îl știu pe dinafară... dar e noapte!

Filme, iată tot ce am putut vedea. Aproape toate proaste. *Noapțile CABIRIEI*, cu Giulietta Masina, extraordinar. L-am „vizionat” de 3 ori. Am avut prilejul să văd noul spectacol de la Lido²⁸. Senzațional! M-au zăpăcit: nu numai femei goale, cu sâni de neuitat, cu corpuri divine, dar regia, costume, jocul de lumini, muzica... totul senzațional. Un adevărat prinos de artă. Pleci halucinat.

După cum veți fi aflat, Marele Premiu al Discului²⁹ (cu caracter internațional) mi-a fost acordat (tot la Paris), deși a fost prima înregistrare pariziană. Acest premiu nu se acordă decât francezilor. Totuși, premiul a fost acordat unui dirijor român care a dirijat o lucrare a unui compozitor ceh, lucrare cu titlul „*Din Lumea Nouă*”³⁰. Deci, în afară de înregistrare și orchestră, nimic francez. Discul, după un banchet cu toate somitățile franceze, a fost apoi înmormântat la Comedia Franceză³¹, în *hall*, piatra „funerară” enunțând cam așa: „Iată ce a dat secolul al XX-lea”. Nici n-am debutat încă la Paris (în concert) și am fost și înmormântat... dar în sala „pașilor pierduți” a Comediei Franceze. Milioane de oameni vor trece de acum înainte peste interpretarea unei simfonii de Dvořák, „*Lumea Nouă*”, a unui umil născut

²⁸ Este vorba de producția „Prestige”, prezentată cu mare succes în 1957 și 1958.

²⁹ În 1959, Constantin Silvestri va primi pentru a doua oară Marele Premiu al Discului, acordat de Academia Charles Cros, pentru discul cu *Dixtuorul pentru instrumente de suflat op. 14 și Simfonia de cameră pentru 12 instrumente soliste op. 33* de George Enescu. Cele două lucrări fuseseră înregistrate la București în 1956 și publicate de Pathé Marconi. În mai 1957 se încheiase un acord între Pathé Marconi și Electrecord, iar prima lucrare selectată de casa de discuri franceză din portofoliul Electrecordului fusese *Dixtuorul* (Theodor Bălan, *op. cit.*, p. 174).

³⁰ Conform broșurii care însoțește cofretul de 15 CD-uri cu înregistrări ale lui Constantin Silvestri, publicat în 2013 de EMI, prima înregistrare a *Simfoniei nr. 9*, „*Din Lumea Nouă*” de Dvořák a fost făcută alături de Orchestra Radiodifuziunii Franceze în perioada 9-11 decembrie 1957. Casa de discuri Forgotten Records propune ca dată a înregistrării 10 iulie 1957. Silvestri va înregistra din nou această simfonie, cu aceeași orchestră, în 2-23 octombrie 1959.

³¹ Premiul i-a fost înmănat de către André Le Troquer, președintele Adunării Naționale a Franței. Într-adevăr, un disc a fost zidit într-o nișă a clădirii Comediei Franceze din Paris (v. *Constantin Silvestri în cronici și interviuri. 1930-1959*, ed. cit., p. 19-20 și Fr. Schapira, *Muzica*, an VII, ianuarie 1958).

lângă aceeași Dâmboviță. Așadar, primul om de cetățenie română înmormântat sub propileele Comediei FRANCEZE.

Presa scrie cam așa: „Muzicianul care bate toate recordurile. În câteva luni, necunoscutul de până acum un an, C. Silvestri, o celebritate mondială” sau „Silvestri e un amestec de Toscanini și Furtwängler – deci idealul” sau „Silvestri înseamnă muzică și numai muzică” sau „Silvestri e cea mai fantastică apariție pe care am apucat să o trăiesc”. Pe discul de Dvořák e o banderolă cu textul următor: „Culmea discului, în istoria înregistrărilor” etc...

Între timp a apărut pe piața engleză, olandeză, belgiană, *Simfonia IV, V, și VI* de Ceaikovski³², imprimată tot de His Master's Voice. Presa criticistă [*sic*] (vreo 40 articole), minus două, consideră, făcând comparație cu cele mai celebre imprimări de până acum (38), că interpretarea celor 3 simfonii de Ceaikovski e fără precedent (Mitropoulos, Kleiber, Karajan, Ansermet, Mravinsky, Stokowski, Furtwängler, van Beinum, Ormandy, Golovanov etc., etc.). Fără îndoială că fiecare critică – sau aproape fiecare – face și remarci negative, mai mult sau mai puțin juste, dar concluzia e aproape întotdeauna aceeași: discurile trebuie cumpărate de melomani și păstrate cu sfințenie, până în ziua când va apare poate... un nou... apostol. Între timp au apărut despre aceste 3 discuri de Ceaikovski critici și în Belgia, Elveția, Olanda. Cam toate – la unison – declară că e cea mai formidabilă interpretare ceaikovskiană ce s-a auzit vreodată. Realitatea e că aceste discuri au calități și *momente* excepționale, dar întru totul nu sunt realizate, nu sunt maturizate, nu sunt coapte, se simte mereu că orchestra n-a avut timp – în întregul ei – să simtă ce am dorit. Momente bune, chiar foarte poetice, de multe ori virtuozitate impresionantă, dar totul e DIDACTIC. Se simte că orchestra face de multe ori automatic și demonstrativ ce am cerut, dar neintuit, de cele mai dese ori. Pe scurt, eșantioane splendide, legate prin punți neînțelese, pentru că a face 3 simfonii mari de Ceaikovski în 12 repetiții, nici tehnic, nici ca suflatească împărtășire comună nu e posibil.

O ditirambă, spusă pe alocuri cu jumătate gură, chiar dacă în cele pe alocuri e adevărul cel mai pur, nu devine convingătoare, ceea ce dă loc la discuții și chiar îndoieli, ce le înțeleg din plin. Eu aș retrage toate discurile acestea (plus Dvořák), dar e prea târziu, au început să facă succes și carieră!

La Paris au sosit între timp impresari americani, cari vor să mă ia pe sus. Am refuzat până acum totul: adică un turneu de 3 luni în Australia, un

³² Cele trei simfonii au fost înregistrate la Londra cu Orchestra Philharmonia, în perioada 15-22 februarie 1957.

turneu de 2 luni în Argentina, Chili, Brazilia, un turneu mexican și USA, dar mai ales – și repet – am refuzat din motivele Festivalului Enescu din octombrie³³, participarea la festivalurile internaționale din această perioadă (august-noiembrie) de la Besançon, Strasbourg, Haga, *Montreux* și chiar *Edinburgh*.

Cât trebuie să-mi fie de recunoscător Enescu, din lumea cealaltă!

Concertgebouwul mi-a cerut să deschidă viitoarea stagiune (octombrie '958) cu mine, cu 8 concerte. Bineînțeles, alt refuz.

Am refuzat în esență circa 60 de concerte, din care multe festivaluri internaționale, și asta numai de dragul *Oedipului*³⁴ (!) și a oboselii mele excesive, și a singurătății de neîndurat. Frumos e să fii adulat și celebrat, și cât de amară e această venerare! Mă gândesc mereu să mă retrag! În fond, n-am vrut decât să demonstrez imbecililor de acasă cât au fost de imbecili și criminali cu mine, dar sunt prea imbecili ca să o sesizeze, măcar azi – unii dintre ei susțin chiar că datorită *lor* (?!?!?) sunt ceea ce sunt... Mi se face rău de greață și... compătimire... dar să las toate astea...

Acum sunt la Amsterdam. Dar impresarii se țin și aci după mine ca cioclii. Telefonele sună mereu, când Buenos Aires, când Los Angeles, când New York, ca să nu mai vorbesc de Europa. Noaptea, zori de zi, ziua – am să [mă] retrag la o mânăstire! Îmi vine să fug – aștept un Sputnik cu cursa Marte, vreau să fiu printre primii pasageri.

Aci am avut 3 mari neplăceri ziaristice.

Ca de obicei, infinite neplăceri cu vizele necesare, cari pornesc în primul rând de la legațiile noastre. La Paris, am fost silit să am chiar o violentă ieșire cu serviciul consular, care susținea că nu are timp să se ocupe de mine și că puțin îi afectează dacă plec sau nu la Amsterdam sau la Londra, sau dacă trebuie să plec la Bruxelles, sau să mă întorc la Paris. Bălănescu, săracul, foarte drăguț, a intervenit prompt la reclamația mea. Am răușit să capăt viza olandeză, dar nu pe cea engleză sau belgiană, pentru că pur și simplu n-au vrut să intervie, iar la intervenția lui Bălănescu au intervenit prea târziu.

Între timp, actualul nostru președinte Maurer a avut amabilitatea să-mi trimită un pașaport diplomatic. Dar nici cu acest pașaport nu mi-a mers până acum mai ușor, pentru că personalul nostru diplomatic e pur și simplu ignorat – ca să spun cât mai puțin!

³³ Prima ediție a Festivalului George Enescu va avea loc între 4 și 22 septembrie 1958.

³⁴ Pregătirile pentru premiera românească a operei enesciene va începe cu câteva luni înainte de Festivalul George Enescu. *Oedipe* va avea în 1958 doar șase reprezentații, iar Radioul va înregistra concertul din 22 septembrie.

Ajuns la Amsterdam, am aflat că într-adevăr au fost dificultăți cu acordarea vizei, deși eram invitat de Concertgebouw. Am aflat de ce. Poliția din Amsterdam a refuzat să mă accepte aci, pentru motivul că sunt român și, deci, în principiu un ESCROC. Abia când direcția Concertgebouwului și-a luat răspunderea că, dacă voi pleca fără să plătesc (hotel, restaurant, cumpărături), că nu vor face nicio reclamație, abia atunci mi s-a dat aprobarea intrării aci.

Iată ce port în spinarea mea! Toate murdăriile trebuie *eu* să le atenez prin arta mea, spre a ridica prestigiul țării, terfelit de iresponsabilii refugiați, dar mai ales de IRESPONSABILII oficiali, din corpul diplomatic, din apropiatul trecut. Vă voi spune la București ce am aflat în mod indirect. După asasinatul moral și material comis în contra mea timp de 25 ani în țară, port ca tară peste tot această penurie a inconștienței și imoralității noastre, pe care eu trebuie să o relev, acum, Occidentului, cu falsă credință asupra noastră, că și noi putem spune un cuvânt în concernul moralității, culturii, că și noi putem aduce tinerețe și imbold în progresul civilizației mondiale.

Dragi prieteni Cornea, nu fac secret din această scrisoare și nu reneg nicio frază din cele scrise. Chiar te rog, Paul Cornea, să arăți această scrisoare Doamnei Constanța Crăciun, prietenului Ion Pas și chiar ministrului Joja. Ei sunt prea deștepți ca să nu înțeleagă clamațiile mele. Lor nu le-am putut, n-am vrut să le scriu la minister și nu le știu adresa particulară. Nici n-am putut să-i felicit de Anul Nou. Fă, te rog, pentru mine acest serviciu.

A doua măgărie, în presa din Haga (bineînțelese legația noastră n-a știut nimic de toată această întâmplare). Un ziarist, în ziarul cel mai de seamă, „[de] Volkskrant”, a scris că nu înțelege șantajul pe care îl exercită statul român, care, lucrând cu un impresar de operetă, impune, pe lângă o echipă de folclor sau o trupă de operetă, un dirijor *necunoscut* celei mai bune orchestre din Olanda.

Direcția Concertgebouwului a fost drăguță și a răspuns, în același ziar, că regretă că respectivului critic numele Constantin Silvestri îi e necunoscut, că putea să citească un pic presa belgiană, engleză, franceză, italiană etc... că acest C. Silvestri nu i-a fost recomandat de un impresar de operetă Hanerl, care într-adevăr întâmplător lucrează cu impresariatul de stat RPR, ci acest nume i-a fost sugerat de întreaga Londră ca o mare revelație. Și că așa am fost chemat la Concertgebouw. Același critic a scris ulterior câteva cronici, declarând că într-adevăr numele dirijorului C.S. e o revelație pentru viața muzicală mondială.

În sfârșit, a apărut o altă murdărie în „[De] Telegraaf”, care a fost și ea aplanată prin însăși o dezmințire a orchestrei.

Toate acestea au făcut o vâlvă mare, care s-a soldat cu săli arhipline (ceea ce nu e frecvent aci), lumea cerând înnebunită bilete – ce nu mai erau de găsit. La Amsterdam au fost 3 concerte, și cu aceeași orchestră în marile săli de la Arnhem și Nijmegen.³⁵

Prin orchestră, vestea repetițiilor a trecut ca fulgerul prin toată Olanda.

Cu câteva zile înainte de sosirea mea, Thomas Magyar³⁶ a cântat de 2 ori *Sonata I de vioară*³⁷ la Haga. Succesul de public și de presă a fost considerabil. Un critic a scris că dacă aș fi scris numai această sonată, și tot rămân un mare compozitor! Dar toți au crezut că sunt italian și s-au mirat grozav – cum de n-au auzit până acum de un atât de „mare compozitor”?! Sic!

În programele Concertgebouw-ului a figurat *Simfonia* de Franck, „*Lumea Nouă*” de Dvořák, *Simfonia sol minor* Mozart, *Suita II* de Bach, *Concertul de Crăciun* de Corelli, variațiunile de Brahms pe o temă de Haydn, *Trei piese de coarde* de C. Silvestri³⁸ etc...

Până acum am citit peste 60 de cronici. Sunt pur și simplu emoționante și aproape penibil de reprodus. În trei cronici doar mi s-a reproșat că din „punct de vedere olandez” nu știu să-l înțeleg pe Mozart, dar că asta nu înseamnă că nu am știut să fiu un mare artist, poetic, dar cu deficiențele și calitățile romanticului. Alții au scris, din contra: „Iată, asta e Mozart!”. Despre rest, calificative superlative. „Revelația stagiunii”, iată un titlu; sau altul: „Dirijorul ideal” sau un „Astru la Concertgebouw” sau „Silvestri, o mare descoperire” sau „Ce e mai mare: compozitor sau dirijor?”...

Despre cele *Trei piese de coarde*, presa unanim elogioasă, dar ar trebui să scriu pagini întregi.

Au venit la aceste concerte, special, directorii caselor de discuri din Germania, Italia, Franța, Anglia. Francezii au declarat că pentru urechile lor franceze *Simfonia* de Franck a constituit o primă audiție și că trebuie

³⁵ Vezi nota 19.

³⁶ În arhiva Silvestri s-a păstrat înregistrarea *Concertului pentru vioară și orchestră* de Glazunov din 6 decembrie 1963, solist Thomas Magyar, dirijor Constantin Silvestri, alături de Bournemouth Symphony Orchestra.

³⁷ *Sonata nr. 1 pentru vioară și pian, op.19 nr.1*, compusă în 1939.

³⁸ Vezi nota 19.

imediat imortalizată pe disc cu Concertgebouw³⁹. Din nefericire, această orchestră e în exclusivitate la Philips, iar eu sunt la His Master's Voice.

Dar francezii vor face toate eforturile ca să-mi cumpere această orchestră, fiind capabili să facă oferte de zeci de milioane, numai să pot lucra pe disc cu această orchestră. De altfel, Londra în combinație cu Parisul duc tratative să-mi cumpere Filarmonica din Berlin, spre a înregistra toată opera lui Brahms⁴⁰. Asta costă sute de mii de dolari, și Franța nu are devize. Totuși, chiar ieri m-au anunțat că imprimarea primelor două simfonii va avea loc la Berlin⁴¹, în martie – numai să mă mai țină curelele! Ar fi un imens succes. Franța și Anglia, bineînțeles cu aprobarea guvernelor respective, acordă valută dirijorului român Silvestri, numai spre a imprima pe Brahms în cele mai favorabile condițiuni, la Berlin, când asta se putea face la Paris sau Londra?!

Tocmai acum, o nouă întrerupere – e 4 dimineața, Belgia cerând nesfârșite formalități: certificat de lucru, libret de liberă profesie, recomandății, operații ce legația din Haga nu le-a putut duce la bun sfârșit, și telegra-fiind azi-dimineață, că regret că nu mai pot veni la Bruxelles, acum, la 4 dimineața, ambasada belgiană din Haga îmi telefonează că din ordinul guvernului am fost exceptat de la orice formalitate și că mâine mi se dă viza de intrare. Ce să mai zic: Silvestri și guvernul belgian! Să te strici de răs.

---

³⁹ Silvestri va înregistra *Simfonia* lui Franck împreună cu Orchestra Philharmonia, la Londra, în 8 ianuarie și 5 martie 1959.

⁴⁰ Filarmonica din Berlin înregistrase recent o integrală mono a simfoniilor lui Brahms, între 1951 și 1956, sub bagheta lui Eugen Jochum. Prima integrală stereo o va înregistra alături de Herbert von Karajan, în 1963-1964.

⁴¹ Acest proiect nu s-a finalizat, dar ar merita amintite aici colaborările lui Constantin Silvestri cu celebra orchestră berlineză: 19, 20, 21 aprilie 1959 (Max Reger – *Variațiuni și fugă pe o temă de Beethoven*, op. 86, R. Strauss, *Burlesca* – solist Friedrich Gulda; Dvořák – *Simfonia nr. 8*); 19 martie 1960 (Anton Webern – *Șase piese pentru orchestră*, op. 6, Kurt Weill – *Concertul pentru vioară op. 12* – solist Heinz Stanske; Stravinski – *Le Chant du rossignol*; C. Silvestri – *Preludiu și fugă*; 23-24 martie 1960 (Ravel – *Pavane pour une infante défunte*; Max Reger – *An die Hoffnung*; Mahler – *Simfonia nr. 3* – solistă Lucretia West); 8, 9, 10 aprilie 1960 (Händel – *Concerto grosso, op. 3 nr. 1*; Mahler – *Simfonia nr. 10*; Beethoven – *Simfonia nr. 3, „Eroica”*, op. 55); 7-8 decembrie 1960 (Franck – *Simfonia în re*; Béla Bartók – *Concertul pentru vioară nr. 2* – solist Max Rostal; Enescu – *Rapsodia română nr. 1*); 10-11 decembrie 1961 (Silvestri – *Muzică pentru orchestră coarde op. 27 nr. 2*; Martinů – *Concertul pentru pian nr. 2* – solist Rudolf Firkušný; Liszt – *Tasso*; R. Strauss – *Till Eulenspiegel*); 12 decembrie 1961 (Silvestri – *Muzică pentru orchestră coarde op. 27 nr. 2*; R. Schumann – *Concertul pentru pian* – solist Detlef Kraus; Liszt – *Tasso*; R. Strauss – *Till Eulenspiegel*).

Măine, plecarea spre Londra: 9 concerte și 2 discuri⁴², apoi 2 festivaluri Beethoven la Bruxelles, două concerte Paris și unul sau [două] discuri⁴³ (cred că i-am convins la Paris să-l pot lua pe Valentin ca solist), apoi probabil Berlin și apoi probabil un... loc la ospiciul de nebuni pentru semnatarul acestor rânduri.

Odată cu hârtia, romanul și raportul meu s-a terminat.

Vă îmbrățișez și doresc să ne vedem cât mai curând.

C. Silvestri

P.S. Nici până acum nu i s-au transmis lui Corneliu Bedițeanu⁴⁴ cele 1500 fr. elvețieni, datoria ce am făcut-o rândul trecut pentru zăpăcelile din țară cu Italia și Grecia. Acum 4 luni mi s-a spus că s-a aprobat această sumă... și totuși? Dacă lucrăm tot așa, e tot mai bine!

Telegrama, expediată de la Londra la 27 ianuarie 1958, surprinde la cald euforia unuia dintre primele mari triumfuri ale lui Silvestri în Occident. În câteva rânduri grăbite, el condensează atmosfera unui concert-eveniment, cu entuziasmul publicului londonez și sentimentul unui moment de cotitură în cariera sa.

London, 27 ian. 1958

Am plăcerea să anunț primul concert festival Londra două 6 ianuarie. Triumf fără precedent aici.

De la prima piesă uvertura *Rosamunda* sala a aclamat. *Tablouri* Musorgski, *Simf.* Rachmaninof. Multe ovații. *Bolero* bisat, fapt unic la Londra. Auditorii săreau înnebuniți prin sală.

⁴² Alături de Orchestra Philharmonia va înregistra în această perioadă Paul Hindemith, *Mathis der Mahler* (4-5 februarie 1958), Béla Bartók, *Divertimento pentru orchestră de coarde* (5-6 februarie) și Liszt, poemul simfonic *Tasso, Lamento e Trionfo* (8 februarie).

⁴³ Împreună cu Orchestra Conservatorului din Paris va înregistra acum Ravel – *Bolero* (21 februarie), Debussy – *Nocturnele și Marea* (15-17 martie) și *Preludiul la după-amiaza unui faun* (3 aprilie). În 21 aprilie va reveni la București, dar pe 22 mai înregistrează, tot la Paris și cu aceeași orchestră, două poeme simfonice: *Dans macabru* de Saint-Saëns și *Ucenicul vrăjitor* de Paul Dukas.

⁴⁴ Ca manager lui George Enescu, Corneliu Bedițeanu părăsise România împreună cu acesta în toamna lui 1946. Era nașul soților Silvestri (vezi Ioana Raluca Voicu-Arnăuțoiu, *op. cit.*, p. 142 și Theodor Bălan, *op. cit.*, p. 158).

Cărțile poștale, trimise între 1955 și 1959 din Brno, Bruxelles, Paris, Zürich, Adelaide, Sydney, Honolulu, Taxco și New York, desenează în miniatură jurnalul de drum al dirijorului. Dincolo de știrile despre turnee, cronici elogioase și succese „fără precedent”, tonul lor rămâne familiar și cald: Costi continuă să le vorbească prietenilor din București ca și cum ar fi în aceeași cameră cu ei, împletind entuziasmul victoriilor cu oboseala, neliniștile și dorul de „ai lui”. În ultimele șase cărți poștale, scrise în 1959, se simte aceeași cordialitate afectuoasă, fără ca Silvestri să bănuiască probabil că acele rânduri vor fi ultimele pe care le trimite unor prieteni pe care nu avea să-i mai revadă niciodată.

[Brno] 6. VI '55

Dragi prieteni,

Am terminat turneul Bratislava-Praha-Brno⁴⁵ cu bine. Presa în unanimitate – acum la închidere consideră concertele ce le-am avut ca punctul culminant al întregului „Festival”... și am avut concurență serioasă! Cunoscând psihologia locală, mă mândresc că am purtat cu cinste stindardul nostru. Acum urmează „aventura Budapesta”... Imprimările cu Enescu, așa cum m-am așteptat, sunt problematice – poate... la toamnă. Nu știu ce se întâmplă cu Dresda?!

Până atunci, cu toată prietenia,

C. Silvestri

[Bruxelles] 4.VIII. '957

Dragi prieteni,

Am părăsit Londra după aproape 6 săptămâni. Costi a făcut imprimări f. bune, în toamnă încep să apară. Orchestrele respective s-au despărțit cu multă căldură de Costi. Îl iubesc f. mult.

De ieri suntem în Bruxelles pentru un scurt popas, azi plecăm spre Paris. Suferim de călduri f. mari și greutateți cu vizele... Italia cred că va cădea, în

⁴⁵ În luna mai 1955, Constantin Silvestri susține, împreună cu pianistul Mîndru Katz, mai multe concerte în cadrul a trei festivaluri: Festivalul Internațional de la Bratislava (Corelli, Silvestri, Ceikovski, Dvořák), „Maiul muzical” de la Brno (Ion Dumitrescu, Franck, *Simfonia în re*) și „Primăvara la Praga” (*Adagio* din *Simfonia I* de Enescu, *Simfonia nr. 8* de Dvořák, *Concertul pentru pian nr. 1* de Ceikovski și *Bolero* de Ravel). În 1956 va înregistra cu Filarmonica cehă, în celebra sală Rudolfinum din Praga, cele două rapsodii ale lui Enescu.

schimb la sfârșitul lunii va mai fi un concert în Grecia. Ne [e] dor de voi, vă îmbrățișăm cu drag.

Viorica și C. Silvestri

[Paris] 24.XI. '57

Dragi prieteni,

După cum ați citit – foarte succint în ziare –, lucrurile merg mulțumitor de <...>. La Londra au apărut primele 3 discuri, simfoniile de Ceaikovski IV, V, și VI.

Peste câteva zile apare și Dvořák V⁴⁶. Ieri am terminat, grosso modo, *Manfred*, cred că va fi mai bun decât Dvořák V, despre care am o părere cam proastă⁴⁷, dar despre care opinia e ultra laudativă?! Azi s-a început cu Valentin Gheorghiu, *Concertul* de Paul Constantinescu, și se va continua peste câteva zile.

Cu îmbrățișare prietenoasă

C. Silvestri

[Zürich] 26.IV. '59

Dragii mei,

De data asta știu că am fost ingrat; nu am dat niciun semn de viață, pentru că viața mea între timp a fost plină de amărăciuni, dar și cu multe bucurii; concertele mele au însemnat întotdeauna succese și, de cele mai multe ori, triumfuri. Gândul meu s-a îndreptat adesea spre voi, și acum, înainte de a părăsi bătrânul continent, încă un gând cald, prietenesc.

C. Silvestri

Adelaide, 23.V. '59

Gânduri dragi, unor dragi prieteni. În acest paradis al naturei, avuției, belșugului, cu orchestre admirabile, succesele (și presa închină zilnic zeci de articole) sunt remarcabile. Se vorbește mereu, cu acest prilej, de nivelul cultural al României, dat fiind că îmi sunt socotite concertele ca eveniment unic.

Vă îmbrățișează cu drag

Costi Silvestri

⁴⁶ Vezi nota 12.

⁴⁷ Vezi nota 30.

Sydney, 6.VI. '59

Dragilor,

Dacă ați ști de câte ori mi se îndreaptă gândul spre voi – așa că oarecum sunteți cu mine și voi aci. Succesele aci se pare că sunt fără precedent (presă, public, orchestră, specialiști!). Mai am 11 concerte în acest continent, apoi... Lumea Nouă.

Cu mult drag,

Costi Silvestri

În avion, Honolulu, 3 VII 1959

Cât vă doresc și vouă să vedeți minunea lumii – Honolulu. După greaua cucerire a Australiei, care a depus armele... fără revendicări... urmează asaltul Mexicoului la 3000 m?

Petrecere frumoasă... cu drag,

Costi Silvestri

[Taxco] 18. VIII. '59

Dragii mei,

După cele aproape 3 luni petrecute pe oceane și în Australia, un alt mare succes a însemnat ciclul de 5 concerte în orașul Mexic. Un triumf unic pentru mine și pentru Mexic. Dar acest turneu, mai ales înălțimea (timp de o lună 2500 metri) m-au cam topit. Am încercat în acest oraș cocoțat la 4000 m, cu aspectul Muntenegroului, dar am renunțat – și mai greu de respirat! Și odihnă e imperios necesară

Vă îmbrățișează

Costi Silvestri

[New York] 28. VIII. '59

În lipsă de pescuit, m-am satisfăcut admirând *Peștele* lui Brâncuși, etalat împreună cu alte 8 piese de același (*Socrate*, *Măiastra* etc...) într-o sală specială ce-i poartă numele.

Vă îmbrățișează cu dor

Costi Silvestri

Bibliografie

- Bălan, Theodor, *Prietenii mei muzicienii*, Editura Muzicală, București, 1976
- Cornea, Paul, *Ce a fost – cum a fost*, Paul Cornea de vorbă cu Daniel Cristea-Enache, Editura Polirom, Iași, 2013
- Cornea, Paul, *Jurnal (1933-2017)*, ediție îngrijită, note și indice de Petruș Costea, cuvânt-înainte de Mihai Zamfir, Editura Polirom, Iași, 2024
- Pricope, Eugen, *Constantin Silvestri. Între străluciri și... cântece de pustiu*, Editura Muzicală, București, 1975
- Silvestri, Constantin, *Carnet* (manuscris)
- Constantin Silvestri în cronici și interviuri (1930-1959)*. Cronici și interviuri adunate, îngrijite și adnotate de Cristina Lîgia Enășescu, Institutul Cultural Român, București, 2021
- Tolansky, Jon, *Constantin Silvestri – Complete EMI Recordings* (livret) cofret 15 CD-uri, 2013
- Țugui, Pavel, *Despre lumea cultural-artistică din România secolului al XX-lea. Vol. I. Muzică, Literatură*, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Arte, București, 2010
- Voicu-Arnăuțoiu, Ioana Raluca, *Constantin Silvestri. Biografie necunoscută*, Editura Ars Docendi, Universitatea din București, 2013

RÉSUMÉ: L'étude présente un ensemble de documents inédits sur l'amitié entre le chef d'orchestre Constantin Silvestri et le critique et fonctionnaire culturel Paul Cornea: photographie dédicacée, fragment de partition autographiée, longue lettre de 1958, télégramme et cartes postales envoyées depuis de grandes tournées occidentales. Situés sur le fond de la biographie intellectuelle de Cornea et de l'ascension de Silvestri dans les années 1950, ces textes composent un autoportrait « à chaud » du chef: l'enthousiasme des succès à Paris, Londres ou Amsterdam s'entrelace avec un profond sentiment de solitude, avec la frustration à l'égard des institutions musicales roumaines et avec des réflexions amères sur le statut de l'artiste dans un régime autoritaire. Cette correspondance met en lumière la loyauté de Silvestri envers ses amis restés à Bucarest, le rôle de médiateur culturel joué par Cornea et la manière dont le destin international du chef reconfigure le champ culturel roumain de l'époque.

MOTS-CLÉS: correspondance inédite, histoire culturelle roumaine, musique, exil artistique, reconnaissance internationale, régime communiste roumain.